

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİN KAZANDIRILMASINA İLİŞKİN VELİ GÖRÜŞLERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Adem BELDAĞ² & Prof. Dr. Ünal ÖZDEMİR³

Doç. Dr. Ahmet NALÇACI⁴

Öz

Araştırmanın amacı, yedinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazanılma düzeyine ilişkin veli görüşlerini incelemektir. Araştırma nitel paradigmaya uygun bir şekilde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu yedinci sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin velilerinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 12 veli oluşturmaktadır. Veri toplamak için yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Velilerle yapılan görüşmelere göre çocukların (farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, bilimsellik, adil olma ve barış) değerlerini kazandıklarını düşünmektedirler. Farklılıklara saygı, vatanseverlik, dürüstlük, adil olma ve barış değerlerinin kazandırılmasında aile faktörünün önemine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Değer, Sosyal Bilgiler, Veli Görüşleri.

Parents Views on Acquisition of Values in Social Studies Course Curriculum

Abstract

The purpose of this study is examine of the views of the parents regarding the level of acquisition of the values in the seventh grade Social Studies course curriculum. The research was carried out in accordance with the qualitative paradigm. The research study group consisted of 12 parents who were identified using the method of maximum diversity sampling from the parents of the students who were studying in the seventh grade. A Semi-structured interview form consisting of seven questions was used in this study to collect data. Descriptive analysis was used in the analysis of the data. According to interviews with the parents, children have achieved the values they have gained (respect for differences, patriotism, aesthetics, honesty, scientificness, fairness and peace). There have been emphasized opinions about the importance of family factor in respecting differences, patriotism, honesty, fairness and peace.

Keywords: Values Education, Values, Social Studies, Parents Views.

1 Bu çalışma Adem BELDAĞ'ın hazırladığı "Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)" adlı doktora tezinin bir kısmından özetlenmiştir.

2 Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü. adem.beldag@erdogan.edu.tr

3 Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü. uozdemir@karabuk.edu.tr

4 Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü. ahmetnalcaci@ksu.edu.tr

Giriş

Bireylere akademik bilgi kadar insanlığın kabul ettiği değerlerin kazandırılması eğitim öğretim faaliyetlerinin geçmişten günümüze en önemli görevi olmuştur. Bu görevin yerine getirilmesinde eğitim kurumlarının en büyük yardımcısı ailedir. Ailede verilmeye başlanan değerler eğitim kurumlarında desteklenerek geliştirilebilir. Günümüzde yaşanan toplumsal sorunların temel kaynakları arasında değerlerin aktarılamayışından kaynaklandığı söylenebilir.

Son yıllarda ortaya çıkan toplumsal sorunların çözümünde akla gelen müdahale yöntemlerinden biri de değerler eğitimi olarak görülmektedir. Değerler eğitiminin dünyada farklı ülkelerde sosyal problemlerin çözümünde odak noktası olarak görülmesinin temelinde, ahlaki bozulmanın gün geçtikçe önemli boyutlara ulaşması ile millî, manevi ve evrensel değerlerdeki aşınma gelmektedir (Yel ve Aladağ, 2009). Değerler eğitimi uygulamalarında eğitim kurumları müdahale edilebilirliği ve paydaşının fazla olması nedeniyle ilk akla gelen yerlerden biri olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda değerler eğitimine ilişkin uygulamaların ve akademik çalışmaların en yaygın olduğu yer olarak eğitim kurumları olarak göze çarpmaktadır. Değerler eğitimine ilişkin yapılan akademik çalışmaların önemli bir bölümünün de öğrenciler, öğretim programları, ders kitapları üzerinden yürütülmesi (Beldağ, 2016) bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Toplumun devamını sağlayacak nesillerin yetişmesinde önemli faktör olan değerlerin kazandırılabilmesi en önemli araçlardan biri eğitimidir. Eğitim ise aileden başlayıp okulda devam eden bir süreçtir. Bu süreci en iyi şekilde değerlendirebilmek için eğitim sistemine yön verecek politikaların oluşturulması gerekir. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2005'te öğretim programlarında ilk kez yer alan değerler eğitimi vurgusu; 2017 öğretim programlarını güncelleme ile devam eden süreçte bütün temel eğitim ve ortaöğretim programlarında yer almıştır. Bu bağlamda öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmene değerler eğitiminde önemli bir rol verilmiştir (Lovat, 2009). Ancak yapılan araştırmalara göre (Coşkun Keskin, 2012; Genç, Tutkun ve Çoruk 2015; Nalçacı ve Beldağ, 2015; Tay ve Yıldırım, 2009; Yiğittir, 2010) değer kazandırma ve onu gözlemleyerek davranışa dönüşme sürecinde ailenin etkinliği öne çıkmaktadır. Değerlerin öğrencilere kazandırılma sürecini en iyi yönetecek olan rehber şüphesiz evde aile, okulda öğretmendir. Bu bağlamda eğitimin ve okulun amaçlarına ulaşabilmesi ve etkili olabilmesi için okul ve aile arasında planlı bir işbirliğinin de ötesinde ailelerin birer ortak olarak okuldaki süreçlere katılımı büyük önem taşımaktadır (Yaylacı, 1999). Çünkü toplumun en küçük modeli olan aile ortamında bireyler toplumsal sorunlar ile bir şekilde karşı karşıya kalmaktadır (Doğan, 2007). Değer eğitimi demokratik bir toplumun başarısı için temeldir (Akbaş, 2004). Bunun gerçekleşmesi ise demokratik tutum ve davranışlar sergileyen aile ile mümkün olabilir. Demokratik bir aile ortamında büyüyen bir bireyin değerleri kazanması daha kolay olacaktır.

Değer eğitimi, çocuğun okul çağı öncesinde sorumluluğunun daha çok ailede olması nedeniyle ailede başlamaktadır. Daha sonra bu sorumluluğun bir kısmını okul olsa da değer eğitimi çocuğun bulunduğu aile, yakın akraba, arkadaş çevresi, medya, okul vb. birçok ortamda devam etmektedir (Doğanay, 2006). Çocuklar başta aileleri olmak üzere medya, akranlar, oyun grupları, bakıcılar, kendi yerel toplulukları ve diğer kurumlarla yaşamın erken dönemlerinde değerleri kazanmaya başlar. Bu nedenle çocuklar okul öncesi kazandıkları değerlerle okula gelmektedirler (Halstead ve Taylor, 2000).*Okulun bütün paydaşlarının yanı sıra fiziki unsurlarının da değerler yüklü olması* olarak tanımlanan *değer ikliminin* (Beldağ, 2017) okullarda paydaşlarla birlikte uygulanması öğrencilerin değerleri kazanmalarına ve yaşamsal bir hale dönüştürmelerine katkı sağlayacaktır.

Okula gelmeden önceki yıllarda çocukların sorumluluğu daha çok ailede olduğundan, değerlerin kazandırılmasında ailenin rolü de doğal olarak artmaktadır (Tay ve Yıldırım, 2009). Bu nedenle değerlerin öğrencilere kazandırılma sürecinde okul ve ailenin birbirinde bağımsız düşünülmesinin mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü okulda farklı uygulamalar ve etkinliklerle kazandırılmaya çalışılan değerlerin davranışsal boyuta ulaşarak sergilenmesinde en önemli gözlemcilerin başında aile gelmektedir. Ailenin değer kazanımında ve izlenmesinde paydaş olarak görülmesi ve öneminin ortaya çıkarılmasıyla değerlerin mekanikleştirilerek kazandırılacağı düşüncesinin önüne geçilecektir. Böylece değerlerin okul, aile ve toplum içinde yaşatılması, kısaca değerlere dayalı eğitim anlayışı daha etkili olacağı düşüncesinin biraz daha etkin kılımda faydalı olacaktır (Yaylacı, 2016). Değerlere dayalı eğitim anlayışının temel unsurlarından biri olan ailenin, değer kazandırma sürecine ilişkin görüşlerinin alınması önemlidir. Bu bağlamda araştırmada öğrenci velilerinin değerlerin yedinci sınıf seviyesinde kazanılma durumuna ilişkin görüşleri incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yedinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazanılma düzeyine ilişkin veli görüşlerini incelemektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki soruya cevap aranmıştır. Çocukların; “farklılıklara saygı”, “vatanseverlik”, “estetik”, “dürüstlük”, “bilimsellik”, “adil olma” ve “barış” değerlerinin kazanılma düzeylerine ilişkin veli görüşleri nelerdir?

Yöntem

Desen

Araştırma yedinci sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin kazanımına ilişkin velilerin görüşlerinin derinlemesine incelenmesi ve buna dayalı olarak bir değerlendirme yapabilmek amacıyla nitel desen kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Erzurum'daki yedinci sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin velilerinden oluşmaktadır. Gönüllülük esasına göre belirlenen 12 veli çalışma grubunda yer almaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak için yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sorulan sorularda öğrencilerin yedinci sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerleri ne derece kazandığını ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşme yapılan velilere farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, bilimsellik, adil olma ve barış değerleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler velilerden izin alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde nitel verilerin analizinde kullanılan betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi ile elde edilen veriler kendi aralarında gruplandırılmış. Veriler kendi içinde betimlenerek yorumlanmıştır. Yorumlama esnasında alıntılara yer verilmiştir. Alıntılar yapılırken değiştirme yapılmadan görüşler tırnak içinde aktarılmıştır. Görüşme yapılan velilerin kimlikleri gizli tutulmuştur. Yapılan görüşmelerde kodlamalar (V-1, V-2, V-3...) yapılmıştır. İlk görüşme yapılan veliye V-1 kodu daha sonra sırasıyla görüşme yapılan velilere kodlar verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, velilerin görüşme sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Farklılıklara saygı değeri ile ilgili veli görüşleri

Velilerin görüşlerine göre; öğrencilerin *farklılıklara saygı* değerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Veliler, bu değeri çocuklarının kazandıklarını ancak birtakım sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sorunların en önemlisinin çocukların ergenlik

döneminde olmalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Farklılıklara saygı değerinin kazanılmasında ailenin örnek olması gerektiğini ifade edilmiştir. (V-1) *“Arkadaşlarının görüşlerine saygılıdır. Arkadaşlarını genellikle dinler; fakat ergenlik dönemine girdiği için agresiflik var.”* (V-2) *“...Farklı kültüre sahip arkadaşlarına karşı bir ön yargısı yok. Onları kabullenabiliyor.”* (V-3) *“...Farklı kültürlerle karşı ilimlidir. Kimseyi rencide etmez.”* (V-4) *“...Herkesin görüşlerini kabul etmiyor. Ama kapıyı da tamamen kapatmıyor. Konuşarak orta da buluşuyoruz...”* (V-7) *“...İnsanlar arasında fiziksel olsun kültürel olsun bir ayırım yaptığını görmedim....”* (V-8) *Farklı kültürden gelenlere karşı saygısızlıkla hiç karşılaşmadı. ...”* (V-9) *“... Okuldaki arkadaşları da farklı bölgelerden olduğu halde sorun yaşamıyoruz.”* (V-10) *“...aileden aldığı eğitim varsa o saygı geliyor. Eğer aileden eğitimi almamışsa saygı olmaz. Ona örnek oluyorsun. Aile çocuğa model oluyor...”*

Vatanseverlik değeri ile ilgili veli görüşleri

Velilerin görüşlerine göre; öğrencilerin vatanseverlik değerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Veliler çocukların bu değeri kazanmasında en önemli etkenlerin aile, okul, TV ve internet olduğunu, vatan sevgisi değerinin kazandırılmasında ailenin model olması gerektiğini ifade etmiştir. Veliler, çocuklarının vatanseverlik duygusunu daha çok davranış ve söylemlerine bakarak değerlendirmektedir. Bunların başında da İstiklal Marşı'na tutum ve saygı gelmektedir. Bu tutumla ilgili olarak; V-1 *“...İstiklal Marşına saygı gösteriyor. Kardeşine İstiklal Marşını öğretmeye çalışıyor. Televizyonda şehit haberleri çıktığı zaman duygulandığını hissediyorum.”* V-2 *“...Terörle ilgili yaşananlara çok üzüyor. Şehitler verilmesine üzüyor. Bunlar ne istiyorlar diye söyleniyor.”* V-3 *“...İstiklal Marşını çok can-ı gönülden okuyor ve okumayı çok seviyor...”* V-5 *“Kızımın milli marşa karşı aşırı bir ilgisi var. İnsani olarak terör haberlerine üzüyor. ...”* V-8 *“...İstiklal Marşı'nu çok seviyor. Hatta bu sevgiden dolayı flütüyle çalmaya çalışıyor...”* V-4 *“Milli duyguları yüksek bir çocuk. Örneğin Erzurum'daki olimpiyatlarda mutlaka madalya kazanalım, derce yapalım, adımızı duyuralım şeklinde serzenişte bulundu.”* V-7 *“Milli maçlarda çok heyecanlanıyorlar. Yenilmeyi kabullenemiyorlar...”* V-9 *“...Ben önce ailem için, sonra ülkem için başarı sağlayacağım diyor.”* V-10 *“...Vatan sevgisi sadece ben vatanımı seviyorum sloganı değil ki, aile vatan sevgisi konusunda örnek olmalıdır. Çocukta gözlemediğin ailenin vatanseverlik bilincidir.”*

Estetik değeri ile ilgili veli görüşleri

Öğrencilerin estetik değerine sahip olup olmadıklarını anlamak için velilere iki soru sorulmuştur. 1. soru estetik değerini düzen ve öz bakım açısından sorgularken; 2. soru, tarihi eserlerin estetik unsurları açısından sorgulamaktadır. Aşağıda estetik değerinin düzen ve öz bakım boyutuyla ilgili veli görüşlerine yer verilmiştir.

Öğrencilerin estetiğin bir boyutu olan öz bakım ve düzen açısından değerlendirilmesi amacıyla velileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin estetik değerine öz bakım ve düzen açısından sahip oldukları velilerin büyük çoğunluğu tarafından belirtilmiştir. V-1 *“...giydiklerine ve bunların uyumlu ol-*

masına daha da dikkat ediyor.” V-2 “...Kendine bakım yapıyor. Çok düzenli. Giyim ve renk uyumuna dikkat ediyor.” V-3 “Giyim ve temizlik konusunda kendine çok özen gösterir...” V-4 “Ergenlik döneminde olduğu için bunlara çok özen gösteriyor. Ayna karşısında biraz fazla kalıyor. Bu nedenle okula bile geç kalabiliyor... Kıyafette renk uyumuna çok önem veriyor. Sabah erken çıkacaksa akşamdan her şey hazırlanıyor.” V-6 “Kız olduğu için dikkat ediyor. Özellikle bir yere gitmeden önce 40-45 dk onu bekliyorum.” V-8 “Son derece giyimine kuşamına dikkat eder. Son iki üç seneye göre daha da dikkatli davranıyor bu konuda. Okula giderken ya da gezmeye çıkarken yok kravattayım, ayakkabımı boyayayım diyor...” Ancak velilerin bazıları (V-10-12), ailenin zorlaması ile çocukların bu değeri sergilediklerini ifade etmektedir. V-10 “Yedinci sınıfta bir çocukta estetik duygularının pek fazla geliştiğini gözlemlemiyorum. Bizim tenkitimizle saçını tara, dişlerini fırçala şeklinde oluyor...”

Öğrencilerin estetiğin bir diğer boyutu olan tarihi eserlerdeki estetik unsurların ilgilerini çekmeleri açısından değerlendirilmesi amacıyla aileleriyle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin tarihi eserlerdeki estetik unsurlar açısından estetik değerine sahip oldukları velilerin çoğunluğu tarafından belirtilmiştir. V-1 “...Sosyal Bilgiler öğretmeni ile Erzurum’daki tarihi eserleri gezdiler. Bu gezi sonrasında, tarihi eserlerden çok etkilendiğini...” V-3 “...onları araştırmayı ve onlar hakkında soru sormayı çok seviyor. ...Ne ve kim için yapıldığını soruyor. Hayranlık duyuyor.” V-4 “...Başka şehirlere gittiğimiz zaman oralardaki tarihi eserlerin ilgisini hemen çektiğini görmekteyim. Tatile gittiğimiz şehirde hemen soruyor buranın tarihi eserleri nelerdir.” V-2 “Sarıkamış gezisine katıldı. Oradaki heykeller kızımı çok etkiledi.” V-7 “İlk gördüğü zaman tarihi eserin ne zaman yapıldığını, acaba o zamanlarda günümüzdeki teknolojinin var olup olmadığını, yıkılmadan günümüze kadar nasıl geldiğini soruyor. ... Tarihi eserlerdeki işlemlerin nasıl yapıldığını soruyor, beğeniyor.” V-8 “...Tarihi eserleri birbiriyle karşılaştırır. ...Tarihi eserlerdeki işlemlerin renkleri ilgisini çekiyor. Osmanlı ve Selçuklu eserlerini kıyaslamaya çalışıyor. Bu konuda okullardan destek göremiyoruz. ...”

Dürüstlük değeri ile ilgili veli görüşleri

Velilerin tamamı çocuklarının dürüstlük değerine sahip olduklarını ancak sıra küçük yalanlarını yakaladıklarını söylemiştir. V-1 “Davranışları tutarlıdır. Sınavlar sonrası yalana müracaat ettiğini gözlemledik. Babası ile birlikte konuştuk. Bu nedenle yalana müracaat etmekten vazgeçti.” V-2 “Verdiği sözde durur. Küçük yalanlarla bile karşılaşmadım. Çok dürüst bir çocuktur.” V-6 “Dürüst olduğuna inanıyorum. Sen daha önce böyle demiştin, böyle davranmıştın diyor. Beni bile yargılayabilecek şekilde.” V-9 “... Bizi bile bazı durumlarda farklı davrandığımızda uyarıyor. Şu zaman şunu söylemişsiniz şimdi böyle davranıyorsunuz...” Veliler bazen olumsuz davranışlarla karşılaştıklarını belirtmektedirler. Bu davranışların sınav kaygısı, dışarı çıkma ve bilgisayarla oynama konularında yoğunlaştığı belirtilmiştir. V-7 “Şimdi dürüstlük bakımından değerlendirdiğimiz zaman genelde dürüstüler, bazı olaylar karşısında hoşuna gitmeyen durumlarda bazen sapmalar oluyor. Bilhassa ders konusunda çok karşıyorum bununla. Ödevlerimi

yaptım çalıştım diyor. Hâlbuki yapmamış. ...” V-8 “Dürüsttür. Küçük kaçamaklarını yakalıyorum. Bilgisayar tutkusu var. Bilgisayar kullanımını 1 saatle sınırlandırdık. ...Para ve çıkar konusunda tamamen dürüst davranıyor.” V-4 “Çok sık değil ama ara sıra oldu. Olmadı diyemem. Örneğin arkadaşları ile dışarı çıkmasına çok izin vermiyorum. Bununla ilgili yalanını yakaladım. Ama küçük yalanlar bunu konuşarak hallettik.”

Bilimsellik değeri ile ilgili veli görüşleri

Öğrencilerin bilimsellik değerini kazanıp kazanmadıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan veli görüşmelerinden elde edilen verilere göre velilerin çoğunluğu çocuklarının bilimsellik değerine sahip olduklarını ifade etmektedir. V-5 “... Çok aşırı merak ettiği şeyleri araştırıyor. Proje performans çalışmalarını yaparken tamamen kendisi araştırarak hazırlıyor...” V-8 “Şimdilik matematik ve fen konularına fazla merakı var. Fen ve matematikle ilgili sergilere ve yarışmalara giren çeşitli projeleri var...” V-12 “... özellikle fen ve teknoloji dersleriyle ilgili birçok çalışma yapmaktadır. Bu da dersin içeriği ile ilgili diye düşünüyorum.” V-9 “... Taşları çok merak ediyor, araştırıyor. Taşların kinetik enerjilerini araştırıyor. Taşların gizemini çözmeye çalışıyor.” V-10 “Bilimsellik tutumu sergiliyor. Çünkü ben kâinatı doğayı düşünürüm ve çocuğumla tartışırım. ...Anne baba çocuğun merak duygusunu gözlemlemeli ve onu doğru yönlendirmeli. ...Aileler biz okula gönderiyoruz. Yetmez mi? Serzenişi yanlış. Eğer sen onu desteklemiyorsan denetlemiyorsan hiçbir alanda dönüt alamazsın. Eğer öğretmen, öğrenci, veli üçlemesi doğru çalışıyorsa çocukta merak duygusu oluşur ve bilimsellik değerini araştırma öğrenme hazzını kazanır...” V-11 “...Bir konuya merak derinlemesine araştırma öğretmenin rehberliği ile alakalı diye düşünüyorum. Fen ve teknoloji öğretmeni dersi sevdirdi. Ve şu an araştırmaya meyilli diye düşünüyorum.” Çocuklarının bilimsellik değerine sahip olmadığını düşünen veliler ise, bu durumla ilgili olarak çocuklarında merak duygusunun olmadığını, internetin kullanılmasıyla hazıra alıştıklarını, araştırma yapmadıklarını ifade etmektedir. V-1 “Bilimsel yönden meraklı olduğunu hiç gözlemlemedim.” V-6 “...Okumak yok. Araştırma yaptığı bir şey yok öyle bir merakı yok.” V-7 “Şu anda merak konusu biraz düşük. İnceleyim araştırayım diye bir şey gözlemleyemiyorum. ...Proje ve performans ödevleri konusunda hazırcılığa alışmış durumda. İnternette hazır indiriyor...”

Adil olma değeri ile ilgili veli görüşleri

Öğrencilerin adil olma değerine sahip olup olmadıklarını belirlemek için velilere iki soru sorulmuştur. Velilere 1. soru ile öğrencilerin bu değeri sergileyip sergilememelerini açısından; 2. soru ise, *adil olma* değerini anne-babalarının davranışlarını sorgulayıp sorgulamamaları açısından sorulmuştur.

Adil olma değerinin sergilenmesi ile ilgili veli görüşmelerinden elde edilen örnekler sunulmuştur. V-3 “Okulda sınıf başkanı olduğundan dolayı arkadaşları arasında adaletli davranmaya gayret ediyor. Haksızlığa tahammülü yoktur...” V-6 “Arkadaşları arasında yaşadığı bir problem olduğu zaman suçlu olana sen suçlusun diyebilen bir yapısı var...” V-7 “Kendisine karşı yapılan bir haksızlık karşısında hemen kendini açığa

vuruyor. ...Herkes yapabileceği kadar iş verilsin istiyor. Herkese adaletili davranılmasını istiyor.” V-10 “Adaletli davrandığını söyleyebilirim. Bu da yine aileden kaynaklanıyor. Aile çevreye adil davranırsa çocukta böyle davranıyor...” V-8 “Adaletli davranmaya çalıştığını gözlemliyorum.” Adalet duygusunun kazanılmadığını düşünen veliler ise, bunu çevrelerine karşı davranışlarındaki olumsuzluklara ve çocukların kendilerini düşünmelerine yani bencilliklerine bağlamaktadırlar. V-2 “Çevresine adil davranmıyor. Kardeşine hiç adil değildir. Ödevleri, derslerini yaptıktan sonra TV, müzik, bilgisayar kullanımında kardeşine karşı adaletili değildir.” V-11 “Adil olma yerine bencilliği ön planda. Özellikle kardeşi ile olan ilişkilerinde bu şekilde...” V-4 “Arkadaşlarına karşı çok adil davranıyor ama kardeşleri için bunu söyleyemem. Bazen kendini ön plana çıkarıyor. Biraz bencil olabiliyor...”

Adil olma değeri ile ilgili olarak aile büyüklerinin davranışlarını sorgulama açısından elde edilen görüşlere göre, velilerin tamamına yakını öğrencilerin aile büyüklerinin davranışlarını sorguladıklarını ifade etmişlerdir. V-1 “Bazı konularda bizleri eleştirdiği olur. Kardeşi ile kendisini kıyaslayarak bizi eleştiriyor.” V-6 “Benim bir olayda doğru dediğim bir şeyi daha sonra farklı söylersem beni uyarıyor ve hangisi doğru diye sorguluyor.” V-9 “Adalet duygusu müthiş gelişmiş. Ben annesini, annesin beni eleştirdiği zaman çıkıp bize bu konuda sen haklısın bu konuda sen haksızsın diyerek aramızdaki dengeyi sağlıyor.” V-2 “Babasının ve benim davranışlarımızı sorguluyor. Haksızlık yapıyorsunuz.... Diye serzenişte bulunuyor.” V-10 “Sorgulayamıyor. Çünkü ben eşit davranıyorum. Anne ve babanın tavrı nettir. Ve aynıdır. Anne ile aramızda ittifak vardır. Kararlar aynıdır... Bu da bizim adaletili davranmamız ile alakalı olumlu yargılama yani adalet duygumuzun olduğunu gözlemliyor. Ve öyle davranıyor.”

Barış değeri ile ilgili veli görüşleri

Yedinci sınıf öğrencilerinin barış değerini kazanmaları ile ilgili olarak aileleri ile yapılan görüşmeye göre ailelerin tamamına yakını çocuklarının bu değere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. V-1 “Problemlerini anında çözer, kindar bir çocuk değildir. Sorunları çözme konusunda evde gözlemlediğimiz kadarıyla barış yanlısıdır.” V-3 “...Arkadaşlarının kavga etmesine üzülür. Arkadaşlarının arasını bulmaya, onları barıştırmaya çalışır.” V-4 “...Özür dileyerek olayı barış içinde çözmeye çalışıyor.” V-6 “...Sorunlarını şiddetle çözmeye çalışıyor. Konuşma yolunu seçiyor.” V-7 “Yapısı itibariyle fazla şiddet yanlısı bir çocuk değil. Halim selim, mümkün olduğu kadar, işin, barış yoluyla, sulh yoluyla çözülmesi taraftarı. ...Barış teşebbüsünde ilk önce ve hemen kendisi bulunuyor.” V-10 “Anne baba sürekli nazik olmayı kibar olmayı öğretiyoruz. Hepsinin sonucu ilk ders anne babadan alınır ikincisi öğretmenden alınır. Ama asıl iş aileye düşüyor.” V-11 “Bu bizim ailemizin bir özelliği küsmeyi bilmezler. Konuşarak bütün problemler çözülür. Barış yanlısıdır.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Toplumun devamlılığını sağlayacak güçlü nesiller yetiştirmek her ülkenin amaçları arasında yer alır. Nesillerin geçmişini bilen, gelecekte umutlu, kültürüne ve değerlerine sahip çıkan, güçlü bireylerden oluşması önemlidir. Bu doğrultuda değerlerin ve değerler eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Değerlerin kazanılması toplumun devamlılığını ve sorumlu bireylerin gelişmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Bu bağlamda yapılan görüşmeler sonucunda yedinci sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin kazanılma düzeyine ilişkin veli görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Değerlerin davranış olarak sergilenme yerlerinden birisi de ailedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular yedinci sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin evde sergilenme başka bir ifade ile davranışa dönüşme durumlarını ortaya koymasından önem taşımaktadır. Araştırma bulgularından çıkarılabilecek önemli sonuçların başında veli görüşlerine göre yedinci sınıf öğrencilerinin öğretim programında yer alan *farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, bilimsellik adil olma ve barış* değerlerini kazandıkları ve bu değerlere uygun davranış sergiledikleri gelmektedir. Seki ve Dilmaç, (2015) çalışmada öğrencilerin değerlere uygun davranış sergilemesiyle kısaca değerleri kazanmalarıyla, öznel iyi oluş düzeylerinin yani olumlu duygularının artacağı olumsuz duygularının ise azalacağı böylece yaşamdan alınan hazzın yükseleceğini ifade etmektedir. Bu sonuç değerler eğitimi ile ulaşılmak istenen sonuç ile doğru orantılıdır.

Ayrıca velilerin değer kazanımını olumsuz yönde etkileyen unsurlar arasındaki görüşleri incelendiğinde ergenlik dönemi, sınav kaygısı ve bilgisayar oyunlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bilimsellik değerine ilişkin internetin merak duygusunu azalttığı ve araştırma isteklerine olumsuz etki ettiği görüşü ön plana çıkmaktadır. Fidan (2009) yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığını ifade ederek çalışma ile benzer bir sonuca ulaşmıştır.

Değerlerin kazanılmasını davranışlara yansımaları ile açıklayan veliler bu durumu vatanseverlik değerini İstiklal Marşı'na saygı, terör ve şehit haberlerine verilen tepki, "ülkeme hizmet edeceğim söylemi" ve millî müsabakalardaki davranışları örnek olarak göstermişlerdir. Yiğittir (2010), ailelerin millî ve manevi değerlere daha çok önem verdikleri sonucuna ulaşarak çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Her iki çalışmada da millî ve manevi değerlere olan vurgu önemli düzeydedir.

Değerlerin kazanılmasında ailenin örnek olması, davranışlarında tutarlı olmaları ve çocukların çevrelerindeki tutum ve davranışları sorgulamaları ön plana çıkmaktadır. Bu durum özellikle farklılıklara saygı, dürüstlük ve adil olma değerine ilişkin veli görüşlerinde ön plana çıkmaktadır. Bu sonuç alanyazında birçok çalışmada yer almaktadır (Akbaş, 2004; Nalçacı ve Beldağ, 2015; Tay ve Yıldırım, 2009; Yiğittir, 2010). Baydar, (2009) benzer bir sonuca ulaşarak öğrencilerin adil olma değerine karşı duyarlılığa sahip olduklarını ifade ederek çalışma ile benzer görüş belirtmiştir.

Bir diğer dikkat çeken sonuç ise problemleri çözmede konuşmanın tercih edilmesi, özür dileme ve arkadaşlarını barıştırmaya çalışmanın barış değerinin kazanılması ile ilişkili olmasıdır. Dolayısıyla değerlerin kazanılma sürecinde günlük hayattan verilen örnekler; değerlerin önemli özelliklerinden olan toplumsal boyutunu bir kez daha ön plana çıkarmaktadır (Özensel, 2003). Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), değerlerin toplumsal yönüne vurgu yaparak çalışma ile benzer bir sonuca ulaşmıştır. Yine değer kazanımında öğrencilerin kişisel özelliklerinin yanı sıra çevrelerinde yer alan tarihî eserlere ilişkin farkındalıklarının da önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Bu durum alanyazında öğrencilerin buldukları çevrenin ve sosyo-ekonomik düzeyin etkili olduğu ile açıklanmaktadır (Yiğittir, 2010).

Velilerin bilimsellik değerinin kazanılmasına ilişkin görüşleri incelendiğinde; veliler, çocuklarının merak ettikleri konular hakkında derinlemesine araştırma yaptıklarını, özellikle fen bilimleri ile matematik derslerinde değer ön plana çıktığını ifade etmişlerdir. Ancak Akbaş, (2004) araştırmasında öğrencilerin bilimsellik değerine yeterince sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışılan örneklemin farklılığı ve Yiğittir (2010)'un da vurgu yaptığı sosyo-ekonomik düzeyin farklılaşmasının değer tercihlerinde etkili olması ile açıklanabilir.

Değerlerin davranış olarak sergilenmesinde okulda ve ailede çocuğa verilen sorumluluğun çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sorumluluk verilmesi ile sınıf içinde ortak bir doku oluşturulacağı ön görülmektedir. Akbaş (2008), benzer bir sonuca ulaşarak değerler eğitiminde bireyin ahlakî muhakeme yapması veya değerleri üzerine düşünmesi yerine toplumsal hayatın devamı için sorumluluk, saygı, adil olma gibi değerlerin kazandırılmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir.

Bu sonuçlardan hareketle genelde öğretim programlarında özelde ise Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler eğitimi uygulamaları ile ilgili ailelerinin önemli bir paydaş olduğu göz önünde bulundurularak hareket edilmelidir. Bu bağlamda ailelere değerler eğitimine ilişkin eğitimler verilerek okullardaki uygulamaların öğrencilerin günlük yaşamına yansıma durumlarının gözlemlenmesinde sorumluluk verilmelidir. Böylece elde edilecek dönütlerle okullardaki değerler eğitimi uygulamalarının başarısına önemli derecede katkı sağlanacaktır. Ayrıca değer kazanma sürecinde etkili olan önemli unsulardan birisi de televizyon ve medya olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda değer kazanımını destekleyici programlara yer verilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi, 6 (16), 9-27.
- Baydar, P. (2009). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Beldağ A. (2016). Values Education Research Trends in Turkey: A Content Analysis. Journal of Education and Training Studies, Vol.4, pp.101-112.
- Beldağ, A. (2017). Temel Eğitimde Değerler Eğitimi, IX Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresinde sunulan bildiri, Ordu Üniversitesi, Ordu.
- Coşkun-Keskin, S. (2012). Değer Eğitiminde Geçmişten Günümüze Bir Işık: Aile Bilgisi Ders Model Önerisi. Değerler Eğitimi Dergisi, 10(23), 117 – 156.
- Doğan, İ. (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (Ed.). Değerler ve eğitimi (s. 615-634). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. Cemil Öztürk (Ed.). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcı Bir Yaklaşım. (2. Baskı). (s. 255-286). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. Kuramsal Eğitim-bilim, 2 (2), 1- 18.
- Genç S.Z., Tutkun T., Çoruk A., (2015). Değer ve Eğitimi Sorunsalı: Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Durum Tespiti", Eğitimde Kuram ve Uygulama, cilt.11, 374-397.
- Halstead, J. M. and Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching about Values: A Review of Recent Research. Cambridge Journal of Education, 30(2), 169-202.
- Lovat, T. (2009). Values Education and Quality Teaching: Two Sides of the Learning Coin. Terry Lovat and Ron Toomey (Editors). Values Education and Quality Teaching (pp. 1-12). Callaghan: Springer Science.
- MEB, (2005). Sosyal bilgiler programı. Web: <http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx?islem=1&kno=39> adresinden 20 Haziran 2016'de alınmıştır.
- Nalçacı A. ve Beldağ A. (2015). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazandırılması ile İlgili Öğretmen Görüşleri. International Journal of Eurasia Social Sciences, 6, 67-81.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 217-239.
- Seki, T. T., & Dilmaç, B. B. (2015). Predictor Relationships between the Value the Adolescents have and Their Levels of Subjective Well-being and Social Appearance Anxiety: A Model Proposal. Education & Science/Eğitim ve Bilim, 40(179), 57-67.

Yrd. Doç. Dr. Adem BELDAĞ, Prof. Dr. Ünal ÖZDEMİR, Doç. Dr. Ahmet NALÇACI

- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(3), 1499-1542.
- Yaylacı, A. F. (1999). İlköğretim Okullarında Ailenin Okula Katılımı: Ankara İli Örneği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yaylacı, A.F. (2016). Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 153-172.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi. Mustafa Safran (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretimi (s. 118-145). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler, Değerler Eğitimi Dergisi, 8 (19) 207-223.